

Γιατί το παγκόσμιο σύστημα προειδοποίησης απέτυχε στην περίπτωση του COVID-19;

Σε πρόσφατη δημοσίευση στο περιοδικό nature αναφέρεται γιατί το παγκόσμιο σύστημα προειδοποίησης απέτυχε στην περίπτωση του COVID-19. Η βιβλιογραφία ανασκοπείται από τους Καθηγητές της Ιατρικής του ΕΚΠΑ **Δημήτριο Παρασκευή** (Αναπληρωτής Καθηγητής Επιδημιολογίας και Προληπτικής Ιατρικής) και **Θάνο Δημόπουλο** (Πρύτανης ΕΚΠΑ).

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) ανακοίνωσε το υψηλότερο επίπεδο συναγερμού στις 30 Ιανουαρίου 2020 που χαρακτηρίζεται ως «παγκόσμια κατάσταση έκτακτης ανάγκης για τη δημόσια υγεία» ή (public health emergency of international concern, PHEIC) που υποδηλώνει πιθανή πανδημία. Την προειδοποίηση του ΠΟΥ για εφαρμογή διαγνωστικών ελέγχων, κοινωνική αποστασιοποίηση και ιχνηλάτηση επαφών για τον περιορισμό της διασποράς του κορωνοϊού την έλαβαν υπόψη τους μικρός αριθμός χωρών. Ως συνέπεια, ο ιός μέχρι τα μέσα Μαρτίου είχε εξαπλωθεί σε όλη την υφήλιο. Τώρα εξετάζεται από ειδικούς γιατί το σύστημα προειδοποίησης του ΠΟΥ απέτυχε και πώς μπορεί να αναθεωρηθεί προς βελτίωση.

Πολλοί ειδικοί θεωρούν ότι ο ΠΟΥ θα έπρεπε να είχε ανακοινώσει την κατάσταση PHEIC περίπου μια εβδομάδα νωρίτερα από ό, τι έκανε τελικά. Οι περισσότεροι όμως θεωρούν ότι η μεγαλύτερη αποτυχία ήταν ότι πολλές χώρες αγνόησαν αυτήν την προειδοποίηση. Δύο προκαταρκτικές έρευνες επιχειρούν να διερευνήσουν τους λόγους που συνέβη αυτό.

Σύμφωνα με την Joanne Liu, πρώην πρόεδρο των Γιατρών Χωρίς Σύνορα, το μεγαλύτερο πρόβλημα ήταν ότι για έξι έως οκτώ εβδομάδες μετά τη ανακοίνωση του PHEIC, όλες οι περιοχές, εκτός της Ασίας, δεν έκαναν καμία ενέργεια.

Ορισμένες από τις προτάσεις των ειδικών περιλαμβάνουν την τροποποίηση του συναγερμού PHEIC ώστε να περιέχει κωδικοποιημένα επίπεδα προειδοποιήσεων με χρωματικό κώδικα καθώς και την σύνταξη μια νέας συμφωνίας για την προετοιμασία αντιμετώπισης πανδημιών.

Το πιο ακανθώδες πρόβλημα για τον ΠΟΥ είναι πώς να πεισθούν οι διαφορετικές χώρες να λαμβάνουν υπόψη τις προειδοποιήσεις του οργανισμού.

Η κατάσταση PHEIC

Το σύστημα PHEIC ιδρύθηκε το 2005, όταν ο ΠΟΥ αναθεώρησε τους προηγούμενους κανονισμούς σχετικά με τις διεθνείς συνθήκες έκτακτης ανάγκης για την υγεία: 196 χώρες και περιοχές συμφώνησαν να ειδοποιούν τον οργανισμό όταν εμφανίζονται επιδημικές εκρήξεις και του παραχώρησαν το δικαίωμα να ανακοινώνει τις καταστάσεις συναγερμού PHEIC. Ο ΠΟΥ μπορεί να ανακοινώσει συναγερμό εάν θεωρεί ότι υπάρχει κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Δηλαδή, αν η κατάσταση ενέχει κίνδυνο για χώρες εκτός της περιοχής που αρχικά διαπιστώθηκε η επιδημική έκρηξη, και αν απαιτείται διεθνής κινητοποίηση. Σε μερικές περιπτώσεις η έκτακτη κατάσταση θα μπορούσε να αφορά πανδημία. Ο ΠΟΥ έχει ανακοινώσει κατάσταση συναγερμού (PHEIC) έξι φορές μετά το 2005.

Σε κάθε ανακοίνωση του ο ΠΟΥ παρέχει συστάσεις προς τις χώρες αναφορικά με τον τρόπο αντιμετώπισης της κάθε κατάστασης. Για παράδειγμα, τον περασμένο Ιανουάριο, ο γενικός διευθυντής του ΠΟΥ, δήλωσε για την επιδημική έκρηξη του COVID-19: «Παραμένει εφικτό να ανακοπεί η εξάπλωση του ιού, υπό την προϋπόθεση ότι οι χώρες θα εφαρμόσουν αποτελεσματικά μέτρα για έγκαιρη διάγνωση, ιχνηλάτηση, κοινωνική αποστασιοποίηση, καθώς και απομόνωση και θεραπεία των κρουσμάτων»

Θεωρείται ότι η ορολογία RHEIC δεν προκαλεί τόσο την προσοχή όσο η ορολογία «πανδημία» ή «έκτακτη ανάγκη». Οι ειδικοί επέλεξαν το RHEIC για να αποφύγουν να προκαλέσουν πανικό, ενθαρρύνοντας τους παγκόσμιους ηγέτες να ενεργήσουν σύμφωνα με τις συστάσεις του ΠΟΥ για να περιορίζουν την κάθε απειλή.

Εκ των υστέρων, φαίνεται ότι αυτός ο συλλογισμός εμπεριέχει μερικά μειονεκτήματα. Αρκετοί πολιτικοί και το κοινό αγνόησαν την κατάσταση RHEIC και τις αντίστοιχες συστάσεις του διευθυντή του ΠΟΥ τον Ιανουάριο του 2020, αλλά άρχισαν να δραστηριοποιούνται όταν ο οργανισμός χρησιμοποίησε τον όρο «πανδημία» για να περιγράψει το COVID-19 τον Μάρτιο, όταν ήδη είχε εξαπλωθεί σε αρκετές ηπείρους. Σε αντίθεση με το RHEIC, η «πανδημία» δεν αποτελεί μια συγκεκριμένη συνθήκη και οι διαφορετικές χώρες δεν έχουν συμφωνήσει να προβούν σε σχετικές ενέργειες.

Παρά τη δυσανάλογα μεγάλη ανταπόκριση στη λέξη «πανδημία», πολλοί ειδικοί θεωρούν ότι η αλλαγή της ορολογίας για το υψηλότερο επίπεδο συναγερμού του ΠΟΥ δεν θα ήταν χρήσιμη.

Βελτίωση του RHEIC

Ωστόσο, οι ερευνητές είναι επικριτικοί για τη διαδικασία δήλωσης του RHEIC. Στις 22 Ιανουαρίου 2020, ο γενικός διευθυντής του ΠΟΥ συγκάλεσε μια κλειστή συνάντηση ιολόγων, ερευνητών δημόσιας υγείας και ορισμένων εκπροσώπων της κυβέρνησης - όπως υπαγορεύει η διαδικασία. Αποφάσισαν ότι δεν ήταν δικαιολογημένο ένα RHEIC, αλλά μια εβδομάδα αργότερα, η επιτροπή επανήλθε στην αρχική της θέση.

Οι ειδικοί συζητούν το χρονοδιάγραμμα του RHEIC μετά από κάθε ανακοίνωση. Για τη βελτίωση του συστήματος, μια διεθνής κοινοπραξία ειδικών υποστηρίζει τη δημιουργία μιας λευκής βίβλου που δημοσιεύθηκε τον Νοέμβριο, που συστήνει ότι η διαδικασία θα πρέπει να πραγματοποιείται με μεγαλύτερη διαφάνεια. Με αυτόν τον τρόπο η λήψη αποφάσεων μπορεί να αξιολογηθεί βάση στάθμισης επιστημονικών στοιχείων, καθώς και κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών θεμάτων.

Για να αποκατασταθούν οι δυσλειτουργίες, ο γενικός διευθυντής του ΠΟΥ πρότεινε να προστεθεί μια διαβάθμιση προειδοποιήσεων στο RHEIC, με διαφορετικά χρώματα. Τα χρώματα θα μπορούσαν να διαχωρίσουν καταστάσεις έκτακτης ανάγκης που μπορεί να εξελιχθούν σε πανδημία από αυτές που είναι σοβαρές αλλά δεν θα μπορεί να επηρεάσουν τις διαφορετικές χώρες ανά την υφήλιο. Χώρες με εξάρσεις - ή με διασπορά στελεχών κορωνοϊού με κρίσιμες μεταλλάξεις - ενδέχεται να μοιράζονται πιο αποτελεσματικά πληροφορίες εάν υπήρχε συναγερμός χαμηλού βαθμού που ήταν λιγότερο πιθανό να οδηγήσει σε αναστάτωση στη διαβίωση των ανθρώπων ή στην οικονομία.

Οι πιθανές μεταρρυθμίσεις δεν αναμένονται πριν την Παγκόσμια Συνέλευση Υγείας τον Μάιο. Η πιθανότητα καθυστέρησης ή αναβολής εφαρμογής νέων συνθηκών ανησυχεί τους ειδικούς. Μειωμένη ανταπόκριση υπήρξε και στην επιδημική έκρηξη του Έμπολα στη Δυτική Αφρική το 2014-2016, όπου ακολουθήθηκε λιγότερο από το 10% των συστάσεων.

Η Joanne Liu αναφέρει ότι «Οι άνθρωποι διαθέτουμε μοναδικό ταλέντο στο να εξοργιζόμαστε με μια κατάσταση, αλλά όταν έρθει η ώρα να επιφέρουμε αλλαγές, υπάρχει μειωμένη διάθεση και τελικά πράττουμε όπως συνηθίζαμε να κάνουμε στο παρελθόν».